

Пуковник ПЕРИША ГРУЈИЋ

ТЕНКОВИ У НАПАДУ СТРЕЉАЧКЕ ДИВИЗИЈЕ НА ПОЗИЦИОНУ ОДБРАНУ

Правилна употреба и коришћење тенкова за непосредну подршку пешадије (НПП) неоспорно има велики значај у савременој борби. Зато ћемо размотрити њихов рад у оквиру стрељачке дивизије, као прве веће здружене тактичке јединице, при нападу на позициону одбрану из непосредног додира на маневарском и планинском земљишту, пошто то питање, као целина, још није обрађено. Узели смо позициону одбрану зато што ће се она, као најсавршенији тип одбране, вероватно и убудуће често примењивати, што су све правилске норме, нарочито у погледу разних густина и величина, углавном, рачунате првенствено на основу искустава из напада на позициону одбрану траншејног система на равном земљишту, и, што се тако поједине норме могу критички најбоље размотрити у погледу примене на наше конкретне услове и могућности.

Стрељачка дивизија најчешће је нападала у саставу корпуса или армије и извршавала део општег задатка дејствујући на главном или помоћном правцу напада. Она је обично нападала на фронту од 2—4 км. А колика ће бити ширина фронта напада стрељачке дивизије у појединим конкретним случајевима, зависиће, углавном, од: циља напада, задатка који је дивизија добила, бројног стања и наоружања дивизије, њеног морално-политичког стања, јачине непријатеља, карактера његове одбране, земљишта, итд.

Придати и подржавајући тенкови

Савремена одбрана је фортификациски јако организована и дубоко ешелонирана. Зато стрељачка дивизија треба да има дубљи борбени поредак за извршење пробоја такве одбране. С обзиром на добијени задатак и његову важност у односу на отсек пробоја, стрељачка дивизија се скоро редовно ојачава артиљеријом, тенковима и инжињеријом.

Тенкови се могу придати стрељачкој дивизији на непосредно располагање или је могу само подржавати у току боја. У чему је разлика између та два начина употребе тенкова?

Тенковска јединица која се прида стрељачкој дивизији, у потпуности је потчињена команданту дивизије и извршава све задатке које јој он постави. Командант стрељачке дивизије даје задатак тенковској јединици, организује садејство тенкова са осталим родовима војске и одговоран је за правилну употребу тенкова. Али, одговорност за правилну употребу тенкова сноси и командант тенковске јединице, који је дужан да изложи ко-

манданту дивизије своје мишљење о начину употребе тенкова при извршењу задатка стрељачке дивизије. Иако је тенковска јединица, у погледу материјално-техничког обезбеђења, нарочито техничке службе, потчињена вишем претпостављеном тенковском команданту, то не значи да командант стрељачке дивизије нема право да се интересује питањима материјалног обезбеђења тенкова који су му придати. Напротив, он је дужан да води контролу и над материјално-техничким обезбеђењем тенкова да би тенковска јединица била увек способна за борбу. Једино свестраним залагањем и команданта тенковске јединице и команданта стрељачке дивизије, тенкови ће моћи са успехом да изврше све задатке.

Други начин употребе тенкова састоји се у томе што тенковска јединица, која је добила задатак, на пример, од команданта корпуса, да подржава стрељачку дивизију, и даље остаје под његовом непосредном командом, а не под командом команданта оне дивизије коју тенкови подржавају. У том случају, командант тенковске јединице дужан је да усклади свој рад са командантом стрељачке дивизије и да организује садејство тенкова са оним пуковима које потпомаже у току напада. Он је обавезан да извршава и оне задатке, које му постави командант дивизије у току боја, ако се не косе са задатком који је добио од команданта корпуса.

У прошлом рату, у нападу стрељачке дивизије на позициону одбрану, тенкови су најчешће придавани дивизији, а командант дивизије решавао је да ли ће тенкове потчинити, тј. придати стрељачким пуковима или ће им дати задатак да подржавају пукове. Обично су тенкови, придати стрељачкој дивизији, подржавали пук који је дејствовао на главном правцу напада дивизије.

Самоходна артиљерија, која је придата стрељачкој дивизији, у већини случајева стављана је под команду команданта тенковске јединице ради што боље организације садејства са тенковима.

Како питање придавања и подршке тенкова треба посматрати у примени под нашим условима?

Искуство нашег Ослободилачког рата, особито 1944 и 1945 године, када смо у саставу Армије имали и тенковске јединице, показује да су примењивана оба начина, тј. и придавање и подршка. У Книнској операцији тенковска бригада, за време пробоја непријатељске одбране, била је прво придата 26, а затим 19 стрељачкој дивизији. У Мостарској операцији тенковска бригада такође је била придата 26 стрељачкој дивизији. На Сремском фронту тенкови су само подржавали дивизије које су дејствовале на главном правцу удара корпуса. На избор једног или другог начина употребе тенкова највише је утицало земљиште.

У нашим условима и убудуће треба примењивати оба начина. Често пута, услед карактера земљишта и тешкоће централизованог командовања, биће случајева да командант стрељачке дивизије придаје тенкове стрељачким пуковима, а мање делове, тенковске чете или водове, чак и стрељачким батаљонима.

Норме ојачања стрељачке дивизије тенковима и самоходном артиљеријом

У току Другог светског рата, у појединим армијама, стрељачке дивизије су ојачаване различитим бројем тенкова. Ојачавање је зависило пр-

венствено од материјалних могућности, тј. од броја расположивих тенкова и важности задатка дивизије. На величину ојачања утицале су и друге чињенице, као: јачина и карактер непријатељске одбране, земљиште, ширина фронта напада дивизије, итд.

Рат је показао да растојање од 30—50 м између тенкова у борбеном поретку омогућава лакше маневровање и командовање, успешније гађање и обезбеђује мање губитке. То значи, да би на једном км фронта требало имати 20—30, а на фронту напада стрељачке дивизије, ширине 3 км, 60—90 тенкова. Али, како се средства ојачања не распоређују равномерно на читавом фронту напада дивизије, већ најгушће на тежишту напада, то ће и густина тенкова тамо бити највећа. У случајевима кад је густина била већа од 20—30 тенкова на један км фронта, прибегавало се постројавању тенкова у два ешелона. Тако је у Совјетској армији, у операцијама крајем 1943 па до краја рата, на тежишту напада стрељачке дивизије при пробоју позиционе одбране, густина тенкова достигала 30—40, па чак и 40—60 тенкова на један км фронта. Међутим, дотада се и у Совјетској армији осећало помањкање тенкова у многим операцијама, због тога што совјетска индустрија није могла произвести већи број тенкова.

У једном гардиском корпусу, у нападу на позициону одбрану, јуна 1943 године, јужно од реке Жиедра, тенкови су били додељени и то: једној гардиској стрељачкој дивизији, која је дејствовала на главном правцу напада корпуса — једна тенковска бригада и један тенковски пук; другој гардиској стрељачкој дивизији — један тенковски пук, док је једна стрељачка дивизија на помоћном правцу нападала без тенкова. Или, у нападу једног стрељачког корпуса на позициону одбрану северно од М. Лубара, једна стрељачка дивизија, која је дејствовала на главном правцу напада, добила је као ојачање један тенковски гардиски пук и један пук самоходне артиљерије, док друга стрељачка дивизија, која је дејствовала на помоћном правцу и на фронту широком 15 км, није добила тенкова.

А шта треба радити, ако у некој операцији немамо довољно тенкова НПП?

Ако би се, на пример, стрељачка дивизија ојачала само са једним тенковским батаљоном, онда би се могла задовољити потреба у тенковима само на једном километру фронта, тако да би дивизија на осталом делу фронта морала нападати без тенкова. Ако би се дивизији придала тенковска бригада, онда би се, при нападу на фронту од 3 км, једва могла постићи густина од 20—30 тенкова на сваки километар фронта. То значи, да се у таквим случајевима, при нападу дивизије на непријатељску позициону одбрану на маневарском земљишту, тенкови морају употребљавати само на главном правцу напада, а помоћни правци оставити без тенкова. А да ли се и чиме може надокнадити тај недостатак у тенковима? По нашем мишљењу, у таквим случајевима, извесне задатке, које би требало да решавају тенкови, треба пренети на артиљерију и авијацију. Тако, на пример, може се продужити трајање артиљериске припреме, повећати број ПТ оруђа и батерија за непосредно гађање и дати артиљерији и авијацији, поред осталих задатака, и задатак уништавања непријатељских противтенковских оруђа и тенкова. Тенкови би, у таквом случају, имали задатак да прате пешадију и првенствено уништавају непријатељску живу силу и његова аутоматска оруђа.

У нападу на позициону одбрану на планинском и брдовитом земљишту питање употребе тенкова друкчије се поставља. Већи део земљишта у нашим јужним и западним граничним областима, затим цео приморски обалски појас, скоро цела Црна Гора, приличан део Хрватске и Словеније, претежно су планинског, крцевитог или брдовитог карактера. Зато је употреба тенкова у већини ових крајева могућа на појединим правцима, и то, углавном, дуж комуникација. То потврђује ток Ослободилачког рата, особито 1944 и 1945 године, када су наше тенковске јединице дејствовале дуж далматинске обале, кроз Херцеговину, Босну, Хрватско Приморје, Истру и Словенију. Благодарећи таквом карактеру земљишта, ми смо могли тадашњим малим бројем тенкова да задовољимо основне оперативне потребе.

У нападу на позициону одбрану непријатеља, стрељачку дивизију треба ојачавати и самоходном артиљеријом, која је првенствено намењена за подршку тенкова. Она треба да има већи калибар од калибра артиљеријског наоружања тенкова које прати, а ако је мањег калибра, онда се првенствено користи за праћење пешадије. Према искуству из прошлог рата једно самоходно оруђе може успешно да подржава 2—3 тенка, а то значи да батаљон тенкова треба да подржава најмање 1—2 батерије самоходне артиљерије.

Однос тенкова и самоходне артиљерије неће увек зависити од њихових тактичко-техничких особина и добијеног борбеног задатка, већ и од броја тенкова и самоходне артиљерије којима располаже општевојни командант. Правилан однос био би 60—70% тенкова и 30—40% самоходне артиљерије. У прошлом рату, нарочито у Совјетској армији, било је случајева да се тај однос кретао и до 70% самоходне артиљерије према 30% тенкова, али то није нормално, иако такви случајеви нису искључени ни убудуће. Ако се, на пример, стрељачка дивизија ојача само једним тенковским батаљоном, онда би нормално било да добије једну до две батерије самоходне артиљерије, или цео дивизион, ако би била ојачана тенковском бригадом. Ако командант стрељачке дивизије не добије ни једну јединицу самоходне артиљерије, онда треба појачати артиљерију за непосредну подршку пешадије и тенкова.

Рад општевојног и тенковског команданта и штаба у припреми напада

Командант стрељачке дивизије најчешће добија борбени задатак од команданта корпуса на командантском рекогносцирању. Из задатка треба да се види која тенковска јединица подржава или се придаје стрељачкој дивизији, где се она налази и када командант тенковске јединице треба да се јави у штаб дивизије.

Командант тенковске јединице, пошто добије наређење од команданта стрељачког корпуса или тенковског претпостављеног старешине о томе којој је дивизији придата његова јединица или коју дивизију треба да подржава, дужан је да се јави команданту дивизије у одређени час.

Командант дивизије лично, или његов начелник штаба, оријентише команданта тенковске јединице о ситуацији, задатку дивизије и замисли престојећег боја. Најбоље је да се то оријентисање врши у времену када командант стрељачке дивизије информисе свој штаб, ако тенковски старешина до тог времена може да дође.

На основу такве оријентације командант тенковске јединице цени ситуацију, ствара своју замисао и саставља реферат. Реферат тенковског старешине треба начелно да садржи следеће:

— кратку процену непријатеља и његове одбране с гледишта своје јединице;

— кратку процену сопствених, првенствено тенковских снага, у односу на непријатељске;

— материјално-техничко обезбеђење јединице;

— кратку процену земљишта у зони напада дивизије у погледу употребе тенкова;

— предлог о употреби тенкова и постројењу борбеног поретка тенкова и самоходне артиљерије;

— предлог за одређивање очекујућег рејона и полазног положаја тенкова;

— захтеве о помоћи коју би требали остали родови војске и службе дивизије да пруже тенковима.

Често пута, поготово онда када се нема довољно времена за припрему и организацију боја, реферисање тенковског старешине биће сведено на неколико одговора које ће дати команданту дивизије на постављена конкретна питања.

Командант стрељачке дивизије дужан је да, после саслушања реферата тенковског команданта или приликом саопштавања своје претходне одлуке по карти, саопшти тенковском команданту: са којим стрељачким пуком (пуковима) и до које линије ће тенкови садејствовати, очекујући рејон, шири рејон за избор полазних положаја и рејон за размештај позадинских делова тенковске јединице, задатак тенкова (ближи, а по могућству и следећи), помоћни (уколико се предвиђа) и крајњи рејон збора.

Ови подаци потребни су команданту тенковске јединице да би могао донети своју претходну одлуку и отпочети са планирањем претстојећег напада.

До почетка командантског рекогносцирања команданта дивизије, тенковски старешина издаје потребна упутства своме штабу у погледу припреме јединице за претстојећи бој, цени ситуацију, саслушава реферате потчињених и доноси своју претходну одлуку.

Тенковски старешина треба да учествује у командантском рекогносцирању команданта стрељачке дивизије. У току рекогносцирања командант стрељачке дивизије прецизира своју претходну одлуку и на појединим радним тачкама на земљишту поставља конкретне задатке стрељачким пуковима, артиљерији, инжењерији и тенковима. Командант дивизије поставља тенковима задатке на оним радним тачкама које се налазе у зони напада стрељачких пукова које ће тенкови подржавати у току напада.

После завршеног командантског рекогносцирања, командант дивизије саопштава своју коначну одлуку у виду усмене борбене заповести. Из усмене борбене заповести команданта стрељачке дивизије која служи као основа за рад како команданата стрељачких пукова, тако и команданта тенковске јединице, треба да се види: која тенковска јединица подржава који стрељачки пук и до које линије; ближи и по могућству следећи задатак тенкова; очекујући рејон; полазни положај; помоћни (ако се предвиђа) и крајњи рејон збора.

Пошто тенковски старешина саслуша коначну одлуку команданта стрељачке дивизије, приступа командантском рекогносцирању са својим потчињеним командантима, старешином самоходне артиљерије и начелницима служби. Систем рада тенковског старешине на рекогносцирању не разликује се битно од командантског рекогносцирања општевојног старешине. Он, такође, по завршетку рекогносцирања на једној од својих радних тачака, издаје усмену борбену заповест. Сав даљи рад команданта тенковске јединице огледа се, углавном, у припреми јединице и упознавању целокупног људства са претстојећим задатком, у организацији садејства са другим родовима војске и унутар своје јединице и у контроли спровођења, односно извршења издатих наређења и упутстава.

Рејони и положаји тенкова НПП

Кад год је могуће, командант стрељачке дивизије треба да одреди **очекујући рејон** за тенкове на правцу њихове претстојеће употребе тако, да они после коначне одлуке команданта дивизије не би морали да прелазе у нови очекујући рејон.

У очекујући рејон тенкови долазе ноћу, 2—3 дана пре почетка напада. Рачуна се да је толико времена неопходно потребно команданту тенковске јединице да би могао у потпуности да изведе све организационе припреме за напад.

У савременим армијама, у току прошлог рата, у неким операцијама давано је тенковским јединицама, придатим стрељачким дивизијама на појединим правцима, по 10—15 дана за извођење припреме. За то време тенковске јединице налазиле су се у очекујућем рејону. Колико ће дана добити тенковска јединица за припрему и организацију напада зависи, у првом реду, од ситуације и карактера непријатељске одбране. У Книнској операцији, на пример, тенковска бригада имала је 6 дана за припрему и организацију напада и за то време налазила се у очекујућем рејону. Поставља се питање зашто су се тенкови толико дуго задржавали у очекујућем рејону? Непријатељ је био јак, добро утврђен и решен да брани Книн по сваку цену. Његова противтенковска одбрана била је солидна и добро организована, јер је из ранијих борби знао да располажемо тенковима. Зато је било неопходно да се изврши детаљно извиђање његове одбране и земљишта које је било на читавом фронту јако кршевито и на више места неприступачно за тенкове. Осим тога, требало је да се очисте непријатељске mine на појединим правцима, оправе путеви и мостови које је непријатељ разрушио приликом свог повлачења, ликвидирају извесна непријатељска упоришта у спољњем појасу одбране Книна, затим, да се све јединице које учествују у нападу прикупе и заузму полазне положаје, да се организује садејство између родова и изврши дотур и попуна муниције, горива, хране и осталих материјалних потреба. Међутим, тако дуго задржавање у очекујућем рејону имало је и својих незгода. Непријатељ је преко својих извиђачких органа и агената сазнао где се налазе наши тенкови, где су размештене јединице и штабови и даноноћно је својом артиљерском ватром ометао наш рад око припреме напада. Он је за то време појачао противтенковску одбрану на оним правцима који су изводили према нашем очекујућем рејону.

У Мостарској операцији имамо сасвим други случај; ту је тенковска бригада за припрему и организацију напада на Широки Бријег добила свега један дан. Непријатељ је јачим снагама извршио испад из Мостара и Невесиња на нашу слободну територију у Херцеговини и Јужној Далмацији. Јединице VIII корпуса добиле су задатак да са просторије Средње Далмације изврше марш до Имотскога, да у садејству са херцеговачким јединицама у најкраћем року ликвидирају непријатељске снаге на подручју Широки Бријег, Мостар, Невесиње и да се што пре врате у Средњу Далмацију где су остављене наше врло мале снаге. У таквој ситуацији тенковска бригада није могла да добије више дана за припрему. Услед непотпуне и недовољне припреме напада на Широки Бријег тенкови су првог дана успели да напредују свега један километар. Основни разлог тако малог напредовања био је слабо изведено извиђање непријатељске противтенковске одбране и праваца куда тенкови могу да нападају. Тек другог дана могло се прећи у одлучнији напад, јер су до тада очишћене непријатељске мине и уништена или ућуткана његова противтенковска средства на предњем крају одбране за која се у почетку напада није знало.

Из ова два примера види се да није добро ако се тенкови дуго задржавају у очекујућем рејону и да је један дан недовољан за солидну припрему и организацију напада тенкова, нарочито ако се ради о нападу на јачу позициону одбрану.

По нашем мишљењу, довољно је да тенкови, при организацији напада на позициону одбрану, дођу у очекујући рејон 2—4 дана пре почетка напада. За то време они могу да изведу темељито све припреме, а да их непријатељ не запази. Дуже задржавање тенкова у очекујућем рејону није потребно, поготову ако је земљиште равни и откривено.

Пошто се тенковске јединице задржавају неколико дана у очекујућем рејону, потребно је да тај рејон буде изван дејства успешне непријатељске артиљериске ватре, тј. отприлике 10—15 км од предњег краја одбране; да омогућава заклоњен и погодан размештај тенкова и техничких средстава од осматрања са земље и из ваздуха; да има погодне прилазе за тенкове и транспортна возила и довољно воде за возила и људство и, најзад, да је земљиште за излазак тенкова из рејона на полазне положаје пролазно и прикривено.

Међутим, не треба схватити да се при одређивању очекујућег рејона треба круто придржавати наведене норме од 10—15 км отстојања од предњег краја непријатељске одбране, јер удаљење очекујућег положаја не зависи само од дејства непријатељске артиљериске ватре, већ и од земљишта. Тако, на пример, у Книнској операцији, на правцу дејства 26 дивизије, очекујући рејон тенковске бригаде био је удаљен 8—9 км од предњег краја непријатељске одбране, а у Мостарској операцији свега 6—7 км. Размештај тенкова на таквом отстојању, и у једном и у другом случају, био је могућ благодаречи, у првом реду, карактеру земљишта, које нас је заклањало од непријатељског осматрања и штитило од успешне и прецизне артиљериске ватре. Ето, то су главни услови о којима командант стрељачке дивизије треба да води рачуна приликом одређивања очекујућег рејона за тенковску јединицу. Али, како је по карти, често пута, доста тешко одредити стварне границе најпогоднијег очекујућег рејона, командант дивизије може

дати шири рејон, с тим да командант тенковске јединице, на основу извиђања на лицу места, изабере стварни очекујући рејон. После тога командант дивизије дефинитивно одређује очекујући рејон на предлог команданта тенковске јединице.

У очекујућем рејону тенковска јединица се упознаје са борбеним задатком и врши припреме за напад; људство се упознаје са распоредом непријатеља и његовом одбраном; врши се извиђање земљишта у очекујућем рејону, у рејону полазних положаја и између тих рејона и предњег краја непријатељске одбране; посаде се упознају са својим задацима; врши се организација садејства са осталим родовима војске; изводе се заједничка занимања (вежбе) у вези са претстојећим задатком, уколико је то предвиђено планом дивизије или корпуса; доводе се у потпуну исправност сва борбена средства и врши се попуна возила муницијом, горивом и мазивом.

Командант стрељачке дивизије одређује шири рејон за избор полазних положаја за тенкове чим саслуша реферат тенковског старешине или после саопштавања своје претходне одлуке. Дужност је тенковског команданта да најпре извиди додељени рејон, а затим да изабере полазне положаје и поднесе предлог команданту дивизије на одобрење.

Полазни положај за тенкове, према нашим правилима, треба да буде удаљен 1—3 км од предњег краја непријатељске одбране. Тако отстојање гарантује да ће тенкови, док се налазе на полазним положајима, бити изван дејства успешне митраљеске ватре и оруђа за непосредно гађање. Међутим, у прошлом рату било је доста случајева кад су се полазни положаји одређивали и ближе предњем крају непријатељске одбране. Уосталом, удаљеност полазних положаја највише зависи од карактера земљишта и активности непријатеља.

На нашем земљишту полазни положај за тенкове и самоходну артиљерију често пута може да буде и на мањем отстојању од једног км од предњег краја непријатељске одбране. Тако, на пример, у Книњској операцији полазни положај тенковске бригаде налазио се на удаљењу 800—1000 метара од предњег краја непријатељске одбране, а у Мостарској операцији, код Широког Бријега, на 1000—1200 метара. Према томе, отстојање полазног положаја које се даје у правилима служи за оријентацију, а стварно отстојање у појединим конкретним случајевима зависиће, у првом реду, од земљишних услова. Полазни положај треба да омогући заклоњен размештај тенкова од непријатељског осматрања са дење и из ваздуха; да има довољно прикривених прилаза из очекујућег рејона ка предњем крају непријатељске одбране; да омогућава постројавање тенкова у борбени поредак и да у њему нема полазних и ватрених положаја других јединица.

Када тенкови поседају полазне положаје и колико се задржавају на њима?

Сувише рано поседање полазних положаја увек је скопчано са великим губицима, а осим тога, непријатељу се даје могућност да открије не само правац напада тенкова, већ и тежиште напада дивизије и да изврши потребне измене унутар своје одбране.

Кад год је могуће, треба тежити да се тенкови задржавају што мање на полазним положајима, јер се тиме постиже изненађење и смањују сопствени губици. При нападу на позициону одбрану из непосредног додира,

особито је важно да се тенкови не задржавају дуже на оним полазним положајима који су близу предњег краја непријатељске одбране. Начелно, тенкови не би требали да се задржавају на полазним положајима дуже од једног часа пре почетка општег напада.

Ако се општи напад предвиђа у зору, тада је најбоље да тенкови изађу на полазне положаје ноћу, нешто пре почетка артиљериске припреме или за време саме припреме, ако ће припрема трајати дуже од једног часа. Ако напад отпочиње неколико часова после сванућа или у току дана, онда тенкови треба да крену из очекујућег рејона и поседну полазне положаје за време артиљериске припреме. Ако је полазни положај сувише близу предњег краја непријатељске одбране, очекујући рејон удаљен, артиљериска припрема кратка, а општи напад почиње неколико часова после сванућа, онда се може одредити помоћни полазни положај за тенкове на удаљењу 2—3 км од непријатељског предњег краја. У том случају, тенкови долазе на помоћни полазни положај ноћу, уочи дана напада и тек за време артиљериске припреме крећу и поседају полазне положаје. У прошлом рату таквих случајева је било, нарочито у операцијама Совјетске армије.

На полазним положајима тенковска јединица се налази у борбеном поретку и готовости за напад.

С обзиром да се за припрему и организацију напада на позициону одбрану даје тенковима НПП неколико дана, тенковски камандант је дужан да за то време на полазним положајима, поред осталог, организује и копање заклона за тенкове ради заштите тенкова и посада од парчади артиљериских граната и авионских бомби. Ако земљиште испред предњег краја непријатељске одбране није погодно за избор полазних положаја, због тога што је равно и открито, онда на њему треба одредити једну јасно уочљиву линију за развијање тенкова у борбени поредак. У том случају тенкови, за време артиљериске припреме, крећу из очекујућег рејона у неколико колона и по доласку на линију развијања из покрета заузимају борбени поредак продужујући напад без задржавања. Линија развијања по фронту треба да одговара ширини борбеног поретка тенковске јединице.

Борбени пореци и задаци тенкова НПП

Ако стрељачка дивизија добије већи број тенкова и може да створи густину већу од 20—30 тенкова на један км фронта, онда се тенкови могу постројити у два ешелона. Али, ако је стрељачка дивизија ојачана једним тенковским батаљоном, онда ће тенкови нападати само у једном ешелону, а ако је ојачана тенковском бригадом, онда се тенкови могу постројити и у два ешелона.

Борбени поредак тенковске бригаде састоји се из борбених поредака батаљона, ватрене групе и резерве. Ватрену групу сачињава противтенковска артиљерија, минобаци и самоходна артиљерија. У резерви командант бригаде првенствено задржава свој мото-десантни батаљон и до једне чете тенкова. Пошто тенковска бригада напада на фронту 1000—1500 метара, она може да подржава напад 1—2 стрељачка пука.

Борбени поредак тенкова и пешадије у нападу мора бити јединствен.

Ако су тенкови постројени у два ешелона, поставља се питање: како се ти ешелони крећу у односу један на другог и у односу на пешадију коју подржавају?

Узећемо прво да се одмах позади првог ешелона тенкова креће и ешелон пешадије, а позади њих, на отстојању до 400 метара, други ешелон тенкова, такође са пешадијом. На први поглед то је веома привлачна варијанта. Њене предности су велике, јер се постиже најбоље садејство између тенкова, пешадије, артиљерије и инжињерије. Напад пешадије и тенкова је јединствен, борбени поредак дубоко ешелониран те омогућава нарастање снага из дубине. Али, он има много више негативних страна. При таквом постројавању други ешелон тенкова и пешадије не сме да отвара ватру због пешадије која се налази испред њега. Значи, први ешелон тенкова нападао би без ватрене помоћи другог ешелона. Ешелонирање тенкова, у том случају, губи свој смисао, јер тенкови при таквом построју не могу у јуришу да испоље своје основне особине: брзину, ватру и ударну моћ. Губици тенкова, а нарочито пешадије, били би много већи, него када би тенкови и пешадија нападали само у једном ешелону.

Размотримо другу варијанту. Имамо први ешелон тенкова, за њим, на отстојању до 400 метара, други ешелон тенкова и непосредно за њим први ешелон пешадије. Није тешко уочити да је садејство између првог ешелона тенкова и пешадије веома отежано, јер је први ешелон тенкова изолован од пешадије и инжињерије и изложен великим губицима. Даље, артиљерија, која својом ватром подржава први ешелон тенкова, не може у исто време да подржава и пешадију која се креће за другим ешелоном тенкова. Браниочевим снагама се на тај начин даје могућност да поседну своје положаје и дочекају други ешелон тенкова и пешадију чим их пређе први ешелон тенкова. Међутим, овакав начин кретања тенкова и пешадије, и поред неколико наведених слабости, има велику предност у упоређењу са првим. Наиме, потпуно су искоришћене главне особине тенкова (брзина, ватра и ударна моћ). На овај начин постиже се брз успех са малим губицима пешадије (што је најважније), али су губици тенкова знатно већи.

Према томе, постројавање тенкова у два ешелона има за циљ да се дође брзо и са мало људских жртава до успеха, жртвујући за то један део технике. Ако тако посматрамо ово питање, онда је правилно да се пешадија креће за другим ешелоном тенкова.

У прошлом рату постројавање тенкова у два и три ешелона вршиле су оне армије у чијим је земљама тенковска индустрија била јако развијена. Неоспорно је да ће тако бити и убудуће. Међутим, не може се рећи да неће и у армијама које имају мали број тенкова, у појединим случајевима, тенкови нападати у два ешелона. Таквих изузетних ситуација може бити, на пример, када је услед карактера земљишта немогућа употреба тенкова на ширем фронту или када стрељачка дивизија дејствује на веома важном правцу, а непријатељска одбрана је тако јако утврђена да би пробој одбране био скопчан са великим губицима пешадије и сл. Ако се располаже са малим бројем, тенкови ће најчешће нападати у једном ешелону и у тесном садејству са осталим родовима, нарочито пешадијом.

Самоходна артиљерија не образује посебне ешелоне, већ улази у састав борбених поредака тенкова и пешадије. Према броју и калибру, она може да се креће у првом и у другом ешелону (уколико тенкови нападају у два ешелона) на отстојању до 300 метара од тенкова, образујући на тај начин другу линију тих ешелона.

За непосредну подршку пешадије најподеснији су средњи тенкови. Они су врло покретљиви, добро наоружани и имају јак оклоп. Међутим, може бити случајева да стрељачка дивизија, поред средњих, добије и тешке тенкове. Где је у том случају место тешких тенкова?

Тешки тенкови имају јаче артиљериско наоружање, дебљи оклоп и могу да дејствују са већег отстојања, али су мање покретљиви од средњих, претстављају већу мету и зато трпе велике губитке. Ради тога најбоље је да тешки тенкови улазе у састав борбеног поретка тенкова НПП, да се крећу иза средњих тенкова, потпомажу њихов напад и штите их првенствено од непријатељских тенкова и самоходне артиљерије. Они се, такође, успешно користе као тенкови НПП у нападу на утврђене рејоне и у саставу јуришних група.

Ако немамо средњих тенкова или их имамо мало, а располажемо тешким тенковима, онда се и тешки тенкови могу употребити у својству тенкова НПП, с тим да их што више помаже артиљерија, нарочито самоходна. Њихово је место у борбеном поретку пешадије или позади ње, ако могу да дејствују преко глава сопствених јединица.

Једно од врло важних и често пута неправилно тумачених питања јесте постављање ближег и следећег задатка тенковима НПП.

У нападу на позициону одбрану пробој главног положаја претставља најтежи и најважнији период напада. Он захтева, у првом реду, да дејство пешадије и тенкова буде сливено у један јединствени и општи снажан удар. У том циљу се, пре почетка боја, нарочито детаљно планира садејство између пешадије и тенкова.

Тенкови, придати стрељачкој дивизији, дејствују као група НПП. Њихов је ближи задатак да прате пешадију и да тесно садејствују са стрељачким пуковима које подржавају све до заузимања непријатељског главног положаја. Тај задатак не би требало прекидати, без обзира да ли групу тенкова сачињава тенковска бригада или нека мања, односно већа тенковска јединица.

Ближи задатак тенкова НПП по дубини непријатељске одбране може обухватити заузимање главног положаја, али он се не мора увек поклапати са ближим задатком стрељачких пукова. Стрељачки пукови, с обзиром на карактер непријатељске одбране, могу имати ближи задатак заузимање целог главног положаја или само прве и друге траншеје. Према томе, ближи задатак тенкова НПП може се, а не мора, поклапати са ближим задатком оних пукова које тенкови подржавају, а у сваком случају треба да се поклапа са ближим задатком стрељачке дивизије, ако је њен ближи задатак заузимање главног положаја.

Следећи задатак тенкова НПП такође не мора да се поклапа са следећим задатком стрељачких пукова. Командант стрељачке дивизије, коме су тенкови придати, може да предвиди у свом плану, још у почетку боја, прегрупацију и употребу тенкова НПП на неком другом правцу. Такав случај може бити, на пример, ако је земљиште после пробоја неповољно за даље дејство тенкова и самоходне артиљерије на дотичном правцу; ако је командант дивизије предвидео увођење другог ешелона дивизије и преношење дејства тенковске јединице у вези са тим ешелоним у новом правцу, и сл.

Без обзира на то да ли ће се после извршења ближег задатка вршити прегрупација тенкова или не, следећи задатак тенкова НПП по дубини треба да се поклапа са следећим задатком стрељачке дивизије.

Искуство из прошлог рата показало је да, начелно, не треба вршити прегрупацију тенкова НПП у току напада све до заузимања главног положаја, односно, до извршења ближег задатка стрељачке дивизије. То је, по нашем мишљењу, сасвим оправдано из следећих разлога:

1— Прегрупација тенкова НПП, одмах после пробоја прве и друге траншеје главног положаја, тј. после извршења ближег задатка стрељачких пукова, захтева извођење извесног маневра, а тиме се смањује темпо напада.

2— Стрељачки пукови, са којима су тенкови до тог момента садејствовали, лишавају се за краће време непосредне подршке тенкова, и то у периоду када се очекују најснажнији противнапади непријатељских пуковских и дивизиских резерви.

3— Смањује се за извесно време ударна сила и пораст снага из дубине, што стрељачке пукове првог ешелона дивизије лишава непосредне подршке тенкова и негативно утиче на морал пешадије.

4— Непријатељ може лако да уочи нову прегрупацију и да предузимањем противмера успори напад првог ешелона дивизије.

Због тога и помоћни рејон збора, уколико се одређује, треба бирати иза главног положаја, а никако између друге и треће траншеје. Друкчије речено, ближи задатак тенкова НПП по дубини не би требало да буде мањи од дубине главног положаја.

У помоћном рејону збора тенкови се задржавају врло кратко време и налазе се у борбеном поретку, спремни да у сваком тренутку продуже напад. Командант тенковске јединице је дужан да за то време среди борбени поредак тенкова, чвршће узме команду у своје руке, упозна јединицу са следећим задатком, изда допунске задатке, предузме мере за попуну муницијом оних тенкова који су свој борбени комплет скоро утрошили, и то првенствено из тенкова који су мање дејствовали или су оштећени и онеспособљени за дејство. У помоћном рејону збора не треба вршити попуно горивом и муницијом (дотуром из позадине, јер за то нема времена, нити је потребно), већ у крајњем рејону збора, у који тенкови одлазе после извршења следећег задатка.

Организација садејства

После командантског рекогносцирања и објављивања коначне одлуке, командант стрељачке дивизије даје коначна упутства за организацију садејства свим командантима потчињених и придатих јединица, којима:

— тачно формулише задатак дивизије и начин његовог извршења;
— упознаје потчињене са задатком суседа и начином међусобног садејства;

— одређује полазне положаје пешадије и начин напада пешадије и тенкова;

— утврђује план артиљериске припреме и подршке јуриша и план дејства авијације;

— показује на земљишту прву линију ватреног вала (ако је узет тај метод подршке напада);

— одређује полазне положаје за тенкове и самоходну артиљерију, указујући какву помоћ стрељачки пукови морају пружити тенковима;

— одређује задатке и правац кретања другом ешелону дивизије, план његовог увођења у бој, препотчињавање средстава ојачања и начин садејства са првим ешелonom и тенковима;

— показује испред којих циљева, на којим линијама и када треба вршити задимљавање;

— показује које заузете објекте или положаје у дубини одбране и са каквим снагама треба утврдити и бранити;

— одређује начин и ред одржавања везе између родова војске и ешелона и даје основне сигнале, оријентирну шему и општу нумерацију циљева;

— указује начин означавања предње линије ради везе са авијацијом.

Командант тенковске јединице, пошто саслуша коначну одлуку команданта дивизије и добије основна упутства за организацију садејства, почиње детаљно да организује садејство са осталим родовима и унутар своје јединице. Ако је дивизији придата тенковска бригада, онда команданти тенковских батаљона ступају у везу са командантима оних пукова које ће у току напада подржавати и са њима организују садејство.

Садејство са пешадијом. Циљ је садејства између тенкова и пешадије да се нанесе једновремени удар непријатељској живој сили и ватреним средствима. Оно се нарочито детаљно организује на дубини ближег задатка стрељачких пукова.

Командант тенковског батаљона треба да утаничи са командантом стрељачког пука следеће:

— полазни положај пешадије;

— фронт и правац напада и задатак стрељачког пука;

— где ће и како бити обележени пролази за тенкове у борбеном поретку пешадије, а где их треба и колико направити за пешадију кроз жичне препреке;

— које циљеве треба да униште тенкови да би пешадија могла успешно напредовати;

— какву ће непосредну помоћ пружити пешадија појединим тенковским четама;

— сигнале и час поласка тенкова са полазних положаја у напад и време проласка кроз борбене поретке пешадије;

— сигнале за показивање циљева од пешадије ка тенковима и од тенкова ка пешадији;

— узајамни начин кретања тенкова и пешадије (ко испред, а ко позади);

— начин савлађивања минских поља, противтенковских ровова и осталих противтенковских препрека, и

— опште оријентире.

Иако су нека од ових питања још раније утаначена са командантом стрељачке дивизије (као на пример, задатак пукова, сигнали, оријентир и друга), ипак је потребно да се та питања још једанпут претресу и у оквиру стрељачки пука — тенковски батаљон. Команданти и командири нижих тенковских јединица морају лично да ступе у везу са командантима оних

стрелачких батаљона које подржавају и да се са њима до детаља договоре по свима питањима узајамног потпомагања.

Командири тенковских чета и водова и командири тенковских посада морају да се детаљно упознају са својим задацима и задацима пешадије коју подржавају. Пешадија, такође, треба да буде у потпуности упозната са задацима тенкова који ће с њом садејствовати.

За непосредно праћење сваког појединог тенка треба одредити групу од 3—5 пешака, са задатком да првенствено уништавају непријатељске ловце тенкова.

Између пешадије и тенкова НПП у нападу мора да постоји непрекидна визуелна и ватрена веза. Наша правила предвиђају да се тенкови могу удаљити од пешадије највише 200—400 метара. Тумачећи ову правилску норму многи сматрају да пешадија треба да буде иза тенкова најближе на 200, а најдаље на 400 метара. Уствари, према тој одредби пешадија би требала да буде непосредно иза тенкова, с тим да се тенкови могу удаљити највише до 200, па чак и до 400 метара. У нашим условима такво отстојање је и сувише велико, поготову кад се има у виду да ће савремена одбрана бити јако засићена ватреним, а нарочито реактивним противтенковским средствима и да ће имати јако развијени систем противтенковских и противпешадиских препрека. Ако томе још додамо и претежно планински и брдовити карактер нашег земљишта, онда највеће удаљење тенкова од пешадије не би смело да пређе 300 метара.

Да би пешадија лакше пратила и распознавала тенкове који дејствују на правцу њеног напада, тенкови се могу нумерисати видним бројевима или означити другим знацима на задњем делу тела тенка.

Садејство са артиљеријом. У пробоју савремене одбране садејство између пешадије, артиљерије и тенкова чини основу успеха. Моћ и ударна сила тенкова долази до пуног изражаја само у тесном садејству са пешадијом и артиљеријом. Артиљерија ради у интересу свих родова војске, а у првом реду пешадије и тенкова.

Без обзира што се садејство са артиљеријом организује на сву дубину непријатељске одбране, у интересу и пешадије и тенкова, постоји низ питања која командант тенковске јединице мора у припремном периоду да реши са артиљеријом.

Команданти пуковских артиљериских група, оних стрелачких пукова које тенкови подржавају, треба да буду у потпуности упознати са задатком тенкова. Командант тенковске јединице дужан је да се за време рекогносцирања и организације садејства са њима договори о следећим основним питањима:

- које ће противтенковске ватрене тачке у непријатељској одбрани на правцу напада тенкова да уништи или неутралише артиљерија;
- кад ће тенкови кренути у напад са полазних положаја;
- где се налазе артиљериски положаји;
- какви ће бити сигнали које ће давати тенкови артиљерији и обратно (за показивање циљева, отварање, пренос и прекид ватре), колико ће бити артиљериских осматрача и у којим тенковима и на који ће се начин одржавати веза између тенкова и артиљерије до почетка напада и у току боја;

— како ће артиљерија подржавати тенкове у периоду подршке напада и у периоду боја у дубини;

— колико ће артиљерских оруђа бити одређено за непосредно праћење тенкова у дубини непријатељске одбране, итд.

Командант тенковске јединице мора да се договори са командантима пуковских артиљерских група о начину подршке тенкова у дубини одбране и да зна где се налазе ватрени положаји артиљерије одређене за непосредно праћење пешадије и тенкова, а команданти артиљерских група дужни су да знају основне задатке тенкова и артиљерије, начин одржавања везе, уговорене сигнале, итд.

Садејство са инжињеријом. Савремена одбрана обилује разноврсним противтенковским препрекама. Пробој такве одбране врло је тежак без стране помоћи инжињерије. Тенковске јединице имају у своме саставу формациску инжињерију. Командант стрељачке дивизије може, и поред тога, ојачати тенковску јединицу инжињеријом.

У припремном периоду и у периоду пробоја главног положаја најбоље је да инжињерија извршава све постављене задатке под руководством команданта дивизијске инжињерије, а нарочито чишћење минских поља испред предњег краја непријатељске одбране.

Формациска и тенковима придата инжињерија, заједно са тенковским посадама, а под руководством тенковског команданта, изводи разне радове у очекујућем рејону: поправља путеве за тенкове од очекујућег рејона до полазних положаја, уређује полазне положаје, даје инструкције у погледу копања заклона за тенкове и маскирања, прави излазе за тенкове са полазних положаја у правцу непријатеља, итд.

Садејство између тенкова НПП и инжињерије мора се нарочито детаљно организовати у припремном периоду. Командант дивизије и команданти стрељачких пукова сносе одговорност за чишћење минских поља испред предњег краја непријатељске одбране.¹⁾

Командант тенковске јединице, за време организације садејства са општевојним командантом, одређује на којим местима у минским пољима треба направити пролазе за тенкове. Он је дужан да са командантом инжињерије у дивизији у припремном периоду тачно утврди:

— какву помоћ треба да пружи инжињерија тенковима у очекујућем рејону и на полазним положајима;

— број и место пролаза које треба направити кроз сопствена и непријатељска минска поља; ко, када и у каквом року треба да их направи и ко је за то одговоран;

¹⁾ Пошто је немогуће открити сва минска поља испред предњег краја, а нарочито у дубини одбраненог појаса, потребно је да се за сваки тенк, или најмање за сваки тенковски вод, одреди група инжињераца која ће се кретати у стрељачком строју оних пукова које тенкови подржавају. Ове групе, према сигналу тенкова које прате, излазе напред и чисте минска поља под заштитом тенковске ватре. Такве групе формирају команданти стрељачких пукова или команданти тенковске јединице од своје и придате инжињерије и оне раде искључиво за рачун тенкова.

Ради успешног дејства тенкова у дубини непријатељске одбране, тенковској јединици у току боја треба придати део инжињерије, који ће се кретати заједно са тенковским десантом, са задатком да чисти минска поља и помаже тенкове и самосталну артиљерију у савлађивању противтенковских ровова, ескарпи, водених препрека и блатнавог земљишта у дубини непријатељске одбране.

- како ће бити обележени пролази кроз минска поља;
- начин помоћи тенковима од стране инжењерије у току напада и у дубини непријатељске одбране.

Садејство авијације са другим родовима планира се у оквиру армије или фронта, а ређе у оквиру здружене јединице као што су корпус и дивизија.

Стрељачку дивизију, која дејствује у саставу корпуса, може подржавати авијација по плану команданта фронта или команданта армије. Организација садејства са авијацијом, у том случају, изводиће се и у оквиру дивизије. У штабу стрељачке дивизије треба да се налази један официр — претставник авијације — или група официра за везу са авијацијом. Њима треба доделити једну до две радиостанице за везу са штабом авијације и авијацијом која подржава дивизију, а командант тенковске јединице треба да буде упознат са њеним задацима у зони напада дивизије, као што и авијација треба да зна задатке тенковске јединице.

Једно од најважнијих питања у организацији садејства између авијације, пешадије и тенкова јесте међусобна веза и распознавање. Иако је радио основно средство за везу са авијацијом, ипак, тенковска јединица, која је придата стрељачкој дивизији, ретко када одржава непосредну радиовезу са авијацијом. Радиовеза између команданта стрељачке дивизије и авијације за подршку одржава се преко официра за везу. Радиовеза између стрељачких пукова, тенковске јединице и других јединица у дивизији с једне, и авијације с друге стране, не успоставља се, јер би то јако отежало везу између авијације и осталих родова услед великог броја радиостаница које би радиле на једној истој таласној дужини.

Међусобно распознавање тенкова и авијације врши се помоћу уговорених радио и видљивих сигнала. Тенкисти су дужни да познају сопствене авионе и да знају уговорене знаке. Уговорени знаци са авијацијом могу бити, поред радиосигнала, ракете разних боја, димне бомбе, уговорени покрети авиона, светлећи меци, димне гранате, сигнална платна, итд. За везу тенкова НПП са авијацијом најбоље је употребљавати радиосигнале, ракете и знаке за распознавање. Као знаци распознавања могу послужити бели или црвени кругови, квадрати или правоугаоници нацртани на тенковима, ма да су такве ознаке, особито у летњем периоду, услед прашине често пута слабо уочљиве из авиона.

Према томе, за успех садејства између тенкова НПП и авијације неопходно је потпуно познавање свих уговорених сигнала за међусобно распознавање, затим обележавање линије до које су тенкови дошли и показивање циљева које авијација треба да уништи или неутралише.

Садејство са хемиским јединицама. Ово садејство долази до изражаја нарочито у погледу коришћења димних завеса за маскирање покрета тенкова. У штабу стрељачке дивизије разрађује се општи план коришћења димних завеса у нападу. Димне завесе за маскирање тенковске јединице која је придата стрељачкој дивизији могу се употребити само по одобрењу команданта дивизије. После детаљног извиђања и завршеног рекогносцирања, командант тенковске јединице подноси команданту дивизије предлог за употребу димних завеса у коме износи циљ, место и време постављања завесе, као и време њеног трајања.

Тенкови НПП могу да користе димне завесе за прикривање покрета тенкова из очекујућег рејона до полазног положаја, за маскирање изласка на полазне положаје, затим у нападу од полазних положаја до предњег краја непријатељске одбране и за време боја у дубини.

Командант тенковске јединице мора, још за време рекогносцирања, да се детаљно договори са командантом хемиских јединица у дивизији по свим питањима која се односе на коришћење димних средстава, а у току боја да тражи од њега помоћ за постављање димне завесе или за чишћење затрованог земљишта и личне спреме тенкова.¹⁾

Извођење напада и бој у дубини

Тенкови излазе на полазне положаје, као што је речено, за време артиљериске припреме. Напад тенкова са полазних положаја отпочиње отприлике на 10—15 минута пре завршетка артиљериске припреме. Када ће тенкови тачно кренути у напад, зависи од удаљености полазних положаја и од земљишта. Сигнал за напад тенкова даје командант стрељачке дивизије са осматрачнице. Тенкови се крећу максималном брзином у борбеном поретку у коме су се налазили на полазним положајима.²⁾ Они пролазе кроз борбени поредак пешадије на оним местима која су раније означена. Чим тенкови избију у висину своје пешадије, отварају интензивну ватру по непријатељском предњем крају. Пешадија полази на јуриш непосредно за тенковима и то за првим ешеленом, ако су тенкови постројени у једном ешелону, односно за другим ешеленом, ако тенкови наступају у два ешелона. Када се тенкови приближе предњем крају одбране на 100—200 метара, артиљерија преноси ватру у дубину одбране, дејствујући даље према плану артиљериске подршке напада.

Самоходна артиљерија са првог ватреног положаја дејствује по непријатељским ватреним тачкама уоченим на предњем крају одбране. Први ватрени положај самоходне артиљерије може се поклапати са полазним положајем тенкова и самоходне артиљерије, ако није сувише удаљен и ако омогућава добро ватрено дејство. Ако је полазни положај непогодан за дејство самоходне артиљерије, онда се ватрени положај бира у рејону између полазних положаја тенкова и пешадије. Често пута самоходна артиљерија неће бити у могућности, услед земљишта, да отвара ватру „с места“, преко

¹⁾ Тенковске посаде штите се гасмаскама од дејства краткотрајних бојних отрова, а у очекујућем рејону могу да користе и специјална склоништа. У очекујућем рејону и на полазним положајима људство користи лична средства заштите и склања се у тенкове ради заштите од дејства дуготрајних бојних отрова. Поред тога, брзим напредовањем тенкови могу избећи затровану атмосферу и затровано земљиште. Саме тенкове треба покривати цирадама и приручним средствима (грањем и сл.) или користити природне заклоне и разна склоништа.

После непријатељског хемиског напада треба приступити дегазацији тенкова и спреме. Ако је непријатељски хемиски напад уследио за време напада, отклањање последица и дегазацију треба вршити после извршеног задатка.

²⁾ За време покрета тенкова са полазних положаја и напада на предњи крај непријатељске одбране најбоље је димним гранатама заслепити најважније ватрене објекте и делове фронта на правцу напада тенкова. Такође је корисно да се поставе бочне димне завесе ради заштите тенкова од дејства непријатељске ватре са крила и бокова.

глава сопствене пешадије и кроз међупросторе тенкова. У таквим случајевима самоходна артиљерија кретаће се позади тенковских ешелона као њихова друга линија, отварајући ватру са застанака, првенствено по непријатељским противтенковским оруђима, тенковима, ДОТ-овима и ДЗОТ-овима, подржавајући на тај начин напад тенкова.

Пратећа артиљерија, минобацачи, митраљеви и противтенковска оруђа од почетка напада дејствују, са раније припремљених ватрених положаја, све дотле док је могуће, помажући ватром јуриш пешадије и тенкова.

На тај начин, уз подршку свих ватрених средстава и дејства сопствене ватре тенкова и пешадије, тенкови подилазе непосредно предњем крају непријатељске одбране, праве пролазе кроз жичне препреке за пешадију и леме отпор непријатеља у првој траншеји. Пешадија мора настојати да по могућности избије у висину прве траншеје једновремено са тенковима оног ешелона који прати. У крајњем случају, њено отстојање не треба да буде веће од 50—100 метара. Идеално би било када би тенкови и пешадија једновремено избили на прву траншеју, под заштитом последњих експлозија граната сопствене артиљерије. Треба настојати да се не дозволи ни најмањи временски размак између преноса артиљериске ватре са предњег краја у дубину одбране и избијања тенкова и пешадије на предњи крај, да би затекли непријатеља у заклонима — неспремног за дејство и ошамућеног од дејства авијације и артиљериске ватре. Само на тај начин успех ће бити сигуран и брз, напад тенкова изненадан и сопствени губици минимални.

Ако се јуриш врши под заштитом димне завесе, покрет тенкова и пешадије треба да буде тако прорачунат, да тенкови и пешадија упадају у прву траншеју у моменту када димна завеса одлази.

Тенкови и пешадија уништавају живу силу и ватрена средства на предњем крају непријатељске одбране (тенкови првенствено уништавају митраљеви). Пошто густина тенкова на фронту напада стрелачке дивизије може бити недовољна, потребно је да се првенствено пратећој и самоходној артиљерији стави у задатак уништавање непријатељских противтенковских оруђа, ДОТ-ова, ДЗОТ-ова и минобацача.

Тенкови, без задржавања на првој траншеји, продужавају напад према другој и трећој траншеји главног положаја. Чишћење траншеје врше мањи пешадиски делови и други ешелон дивизије. Пешадија и даље непосредно прати тенкове, штитећи их нарочито од непријатељских ловаца тенкова и не изостајући иза њих више од 300 метара.

Самоходна артиљерија, пратећа оруђа и митраљеви, у скоковима, по одељењима и водовима, пребацују се на предњи крај непријатељске одбране и са нових ватрених положаја помажу даљи напад пешадије и тенкова.

Артиљерија помаже напредовање тенкова од једне до друге линије ватреним валом или поступним концентрацијама ватре (ПКВ).

Дивизиска артиљериска група (ДАГ) дејствује по непријатељским пуковским и дивизиским резервама, артиљерији, тенковима и самоходној артиљерији који се налазе у рејону главног одбранбеног појаса.

Пуковске артиљериске групе неутралишу непријатељску живу силу и ватрена средства у другој и трећој траншеји, саобраћајницама и њиховим међупросторима, заслепљују осматрачнице и неутралишу новопојав-

љена противтенковска оруђа, а пратећа оруђа истурају се на отворене ватрене положаје за непосредно гађање непријатељских оруђа, тенкова и самоходне артиљерије. Пошто се ватрени вал, углавном, планира на дубину главног положаја, природно је да ће тенкови у дубини наилазити на већи отпор непријатељске противтенковске артиљерије, тенкова и самоходних оруђа. Дивизијска артиљерија дужна је да и у том периоду пружи помоћ тенковима НПП и да им омогући извршење њиховог основног задатка. Команданти стрељачких пукова, које тенкови подржавају, дужни су да поред самоходних оруђа одреде поједина оруђа или батерије за заштиту тенкова. Та оруђа треба да дејствују непосредним гађањем, са узастопних ватрених положаја у дубину непријатељске одбране, против свих оних циљева који коче покрет тенкова. Ако дивизији није придата самоходна артиљерија, онда је потребно да се за непосредно праћење тенкова у дубини одбране одреде по 1—2 батерије топова на сваки тенковски батаљон.

Артиљериски осматрачи, који се налазе у тенковима непосредно иза борбеног поретка тенкова, дају сигнале за пренос и коректуру артиљериске ватре.

Ловачка авијација обезбеђује тенкове и пешадију патролирањем изнад борбених поредака тенкова и пешадије, а јуришна авијација или авијација за блиско бомбардовање подржава напад, дејствујући по оним циљевима који коче напредовање борбеног поретка дивизије. Међусобно показивање циљева, као и давање сигнала, врши се према изводу из плана армије или фронта и таблице сигнала израђене у штабу дивизије још у припремном периоду. Командант стрељачке дивизије треба да пружи тенковској јединици непосредну помоћ авијације у границама додељеног броја полетања. Командант тенковске јединице тражи помоћ авијације преко команданта стрељачке дивизије, а овај преко официра за везу са авијацијом.

Тенкови обилазе несавладљиве противтенковске препреке у рејону главног положаја или их пролазе тек када инжињерија и пешадија направе у њима пролаз. Пешадија у таквим случајевима продужава напад уз подршку артиљерије, стварајући истовремено пролазе за тенкове. Пошто су савладане препреке, тенкови пристижу пешадију и настављају наступање дејствујући испред ње.

Бранилац ће увек тежити да одвоји нападачеву пешадију од тенкова. Ако пешадија, услед јаке браниоачеве ватре, изостане више од 300 метара иза тенкова, командант тенковске јединице дужан је да помогне пешадији у савлађивању отпора, али никада не треба дозволити да се тенкови, у циљу помоћи пешадији, враћају назад. Тенкови који се налазе испред пешадије, успоравајући темпо кретања, и даље продужавају напредовање уз подршку самоходне артиљерије. Командант тенковске јединице треба да издвоји из своје резерве потребан број тенкова или самоходних оруђа и да их пошаље у помоћ задржаној пешадији. Чим савлада отпор браниоца, пешадија, уз помоћ тих тенкова, треба одмах да продужи кретање напред и да прати тенкове до потпуног заузимања главног положаја. Ако пешадија, ипак, буде одвојена од тенкова, онда артиљерија има задатак да својим дејством обезбеди даље наступање тенкова, појачавајући ватру све до пристизања пешадије. Тај ће задатак бити сигурно извршен само онда, ако постоји непрекидна веза између пешадије, тенкова и артиљерије.

Пошто ће непријатељ, у циљу одбране главног положаја, вршити противнапада првенствено батаљонским и пуковским резервама, тенкови НПП имају задатак да помогну пешадију у одбијању тих противнапада и да јој омогуће даље напредовање.

У дубини непријатељске одбране тенкови користе димну завесу коју поставља пешадија својим димним средствима. Она помоћу њих изолује поједине ватрене тачке које ометају и коче покрет, лишава их подршке из дубине и омогућава тенковима и самоходној артиљерији да их униште. У том периоду тенкови могу својим средствима за задимљавање да маскирају извлачење оштећених тенкова до најближег заклона, да прикривају инжињерске групе које врше чишћење минских поља, да маскирају излазак тенкова из боја, а често пута, и да обману непријатеља имитирањем запаљеног тенка, и сл.

После савлађивања браничевог отпора и заузимања главног положаја, тенкови, у садејству са осталим родовима војске, продужују даље праћење пешадије на читавој дубини непријатељске одбране.

У периоду боја у дубини ситуација се врло брзо мења. Немогуће је раније предвидети све могуће случајеве и на основу тога планирати рад сваког појединог рода војске. Према томе, иницијатива старешина, нарочито нижих, има у овом периоду велики значај. У току самог боја потребно је прикупљати нове податке о непријатељу, ценити ситуацију и доносити на време одлуке за даљи рад. Напад не сме ни у ком случају да застаје или да се смањује његова сила и нарастање снага из дубине.

После пробоја главног положаја пешадија неће моћи да пристигне тенкове, јер ће они, често пута, услед слабијег отпора, повећати брзину кретања, тако да ће се знатно повећати отстојање између њих и пешадије. У циљу непосредног праћења тенкова командант тенковске бригаде, ако је бригада придата дивизији, може употребити свој мото-десантни батаљон. Независно од тога, нарочито онда када непријатељ показује слаб отпор, команданти стрељачких пукова, које тенкови подржавају, одређују поједине стрељачке чете да врше улогу тенковског десанта. На један тенк може да стане 6—10 војника заједно са наоружањем. За тенкове се могу закачити и поједина противтенковска или артиљериска оруђа која су одређена за непосредно праћење тенкова у дубини одбране. Осим тога, у дубини непријатељске одбране тенкове треба обавезно ојачавати инжињеријом.

Тенкови, уз помоћ артиљерије, авијације и десанта, уништавају непријатеља који отступа са главног положаја и онемогућавају му да се застави и организује нови отпор на резервном положају. Они и даље потпомажу увођење другог ешелона дивизије у бој, подржавају његов напад и учествују у одбијању непријатељских противнапада.

Командант стрељачке дивизије може наредити тенковима НПП и пешадији да без задржавања продуже напад на резервни положај, ако установи да је слабо утврђен и недовољно брањен. У том случају, мора се извршити брза попуна тенкова муницијом и горивом. Садејство са осталим родовима војске организује се за време попуне тенкова и у покрету. Нападу пешадије и тенкова треба да претходи кратки валпери налет артиљерије, авијације и минобацача. Самоходна оруђа, пратећа артиљерија и десант пружају тенковима непосредну помоћ. Када год је могуће, команданти

стрељачких пукова, које тенкови подржавају, треба да истуре напред један део минобацача и митраљеза ради подршке пешадије и тенкова у нападу на резервни положај.

Тенкови морају увек бити спремни за одбијање непријатељског противнапада. Тенкови НПП, заједно са пешадијом, самоходном артиљеријом, противтенковским оруђима, пратећом артиљеријом и десантом, дочекују противнапад јачих браниоцевих тенковских снага снажном ватром с места и из склона, а затим одмах прелазе у напад.

Противнападе непријатељске пешадије тенкови одбијају ватром из покрета, уклињавајући се у борбене поретке браниоца и уништавајући његову пешадију.

Тенкови, у садејству са авијацијом, артиљеријом и десантом, нападају и уништавају непријатељску артиљерију на ватреним положајима и артиљерију која се повлачи, не дозвољавајући јој извлачење и мењање ватрених положаја.

Тенкови НПП су дужни да заузеле положаје и освојено земљиште бране свим средствима до пристизања главних снага дивизије. Командант стрељачке дивизије, а посебно команданти стрељачких пукова, у таквим случајевима, морају убрзати напредовање пешадије и предузети мере да се поједине стрељачке јединице камионима пребаце на положаје које држе тенкови, да би се тенкови што пре сменили. Ни у ком случају не треба оставити тенкове више часова да самостално бране заузето земљиште, јер непријатељ може привући авијацију, артиљерију и разна противтенковска средства и нанети им осетне, а непотребне губитке.

Командант тенковске јединице, не испуштајући иницијативу, треба смело и одлучно да напада и подржава стрељачку дивизију на сву дубину њеног задатка, извршавајући све задатке које му постави командант дивизије у току боја. Он мора да буде стално у току развоја ситуације. Чим уочи да се непријатељ припрема за отступање, одмах о томе извештава команданта стрељачке дивизије и команданте пукова које тенкови подржавају и, не чекајући наређење, предузима енергично гоњење непријатеља. Тенкови и самоходна артиљерија, заједно са десантом и уз помоћ авијације, гоне и уништавају непријатеља, избијају у његову позадину и заузимају важне раскрснице и објекте у правцу којим непријатељ отступа.

Командант стрељачке дивизије, кад год је могуће, треба што пре да упути за тенковима једну или више моторизованих колона, састављених из пешадије, артиљерије и инжињерије, ради гоњења непријатеља. Осим тога, он треба да тражи помоћ авијације, која у овом периоду може да пружи ефикасну подршку тенковима и моторизованој пешадији.

После извршеног задатка тенкови и самоходна артиљерија одлазе, по наређењу команданта дивизије, у крајњи рејон збора. У рејону збора се врши попуна тенкова муницијом и горивом и изводе мање оправке машина. Иако се тенковска јединица налази у рејону збора, она мора сваког часа бити спремна за извршавање нових задатака.

У току боја командант тенковске јединице налази се у борбеном поретку своје јединице. Он одржава везу са командантом стрељачке дивизије радиом, лично, куририма, преко свога штаба и штабова оних пукова које подржава, користећи за то њихову телефонску везу, као и преко официра за везу који се налазе на осматрачници команданта стрељачке дивизије.